

ÇİN'İN AFRİKA POLİTİKASININ “YUMUŞAK” BOYUTU

Asim Şefayət oğlu Memmedov

Doç. Dr.

Mingeçevir Devlet Üniversitesi

asim.mammadov@mdu.edu.az

Özet: Makalede, 21. yüzyılın yükselen gücü Çin'in sınırlarını ve hatta çevresini aşarak, günümüz emperyalist dış politika araçlarından da yararlanmakla, dünyanın neredeyse tamamında var olma mücadelesinin en önemli ayaklarından biri olan Afrika'da kültürel girişimleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla önce Çin'in Afrika politikasının gelişimi ve ekonomik boyutu, Afrika devletlerine Çin'in ayırdığı kredi ve hibeler incelenmiştir. Daha sonra Çin'in Afrika politikasının kültürel boyutu, son yıllarda Çin'in Afrika politikası ile özdeşleşmiş “Yumuşak güç” kavramı ekseninde değerlendirilmiştir. “Yumuşak güç” uygulamalarının kültürel açıdan somut yansımaları olan “Bir Kuşak, Bir Yol Projesi”nin Afrika ülkelerinde yansımaları, Çin'in Afrika'da eğitim politikasının işlevselliğini sağlayacak “Konfüçyus Enstitüsü ve birkaç devlet üzerinden yumuşak güç uygulamaları somut veriler ışığında incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada konuyla ilgili yayınlanmış bilimsel eserler, süreli yayınlar, resmi veriler, internet kaynaklarından yararlanılarak; tarihilik, sistemlilik, analoji, tümevarımcı, karşılaştırmalı inceleme gibi araştırma yöntemleri kullanılarak doğru bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma sırasında birkaç önemli sonuca ulaşılmıştır. Öncelikle, Çin Afrika'ya uzun yıllardır devam eden ilgisini giderek artan mali ve teknolojik olanaklarının da yardımı ile daha da pekiştirmeye ve desteklemeye yönelmiştir.

Çin Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerinde tarım, doğrudan yatırımlar, finansal krediler ve ihtiyacı olan hammadde tedarikine öncelik vermektedir. Altyapı yatırımları da dahil olmakla her alanda yatırımlar gerçekleştiren Çinli şirketler, yüzbinlerle Çin vatandaşlarının da Afrika'da çalışmasına olanak sağlamaktalar.

Anahtar kelimeler: Çin-Afrika ilişkileri, “Bir Kuşak, Bir Yol”, Yumuşak güç

Giriş

Soğuk Savaş sonrası Yeni Dünya Düzeninde beklentileri kısa sürede alt üst eden bir gelişme yaşanmaya başladı. Bu gelişme Çin Halk Cumhuriyeti'nin, benzeri yapıya sahip Sovyetler Birliği'nden farklı olarak dağılma sürecini atlatarak hızla yeni gerçeklere adapte olmaya başlaması ve bu adaptasyon-entegrasyon sürecini kısa sürede atlatarak hızla dünyanın hegemon devletlerinden birine dönüşmeye başlaması oldu. Ekonomik açıdan dünyanın en güçlü devletine dönüşme yolunda emin adımlarla ilerleyen Çin Halk Cumhuriyeti, giderek kendi yakın çevresini aşarak, farklı kıtalara, uzak bölgelere ilgi duymaya ve çıkarları doğrultusunda ikiye yönlü ve çok yönlü ilişkiler kurmaya başladı. İlginçtir ki, Afrika Çin'in dış politikasında sadece siyasi-diplomatik açıdan değil, ekonomik ve kültürel açıdan en fazla önem verdiği kıta-bölge olarak dikkati çekmektedir. Her ne kadar bu ilgi ve onun alt alanlarına ait fazla bilimsel çalışmalar bulunmazsa da, aslında incelendiği zaman çok önemli dönemlere ulaşıldığı önemli bir sürecin yaşandığını ve Çin'in Afrika'ya büyük ilgi duyduğunu anlaşılmaktadır. Bitirme ödevinin konusunu, Çin'in Afrika politikasının hareketlendirici temel unsurları, sürecin çokboyutlu özellikleri, ilişkilerin mevcut durumu ve gelecek perspektifler oluşturmaktadır. Fakat bütün bunlar daha ziyade 21. yüzyılda Çin'in ekonomik açıdan hızla gelişmesine dayanan siyasi nüfuzuna paralel olarak dünyanın farklı bölgelerine ilgi duyması ve bu ilginin ekonomik, tarımsal, ticari ve kültürel boyutunun öne çıkması ile kendini belli etmektedir. Dolayısıyla araştırmanın konusunu Çin'in Afrika politikasının ekonomik ve “yumuşak güç”e dayanan kültürel-egitim boyutu oluşturacaktır. Araştırmanın amacını araştırma sorunuza cevap aramaktır. Araştırmanın sorusu ise Çin'in Afrika Politikasının ekonomik

ve kültürel boyutunun onun hangi ulusal çıkarlarına ve dış politika amaçlarına hizmet ettiği yönündedir. Dolayısıyla Çin'in yayılcı emperyalist bir politika mı yürüttüğü, yoksa Afrika ülkeleri ile sadece ekonomik-kültürel ilişkilerini geliştirmeye çalıştığı belirlenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Geçmişten Günümüze Çin-Afrika İlişkilerinin Gelişimi

Günümüzde Afrika kıtası Çin'in dış politika stratejisinin öncelikli alanlarından biri olmaya devam ediyor ve bu anlaşılabilir bir gerçekliktir. Sonuçta, “fırsatlar kıtası” olan Afrika, muazzam doğal kaynaklara sahip ve bu kaynaklar gelişen Çin ekonomisi için önemli sayılmaktadır. Verilere göre, dünya kobalt rezervlerinin %90'ı, platinumun %90'ı, altının %50'si, kromun %98'i, manganezin %64'ü, uranyumun %30'undan fazlası Afrikada bulunmaktadır [11]. Aynı zamanda yeni milenyum, bağımsızlıktan bu yana en uzun sürdürülebilir büyüme dönemini gördü. Böylece IMF tahminlerine göre Sahraaltı Afrika'nın ortalama büyümesi 2017 yılında yüzde 2,7 olurken, 2018'de bu rakamın yüzde 3,3'e, 2019'da ise yüzde 3,5'e çıkması bekleniyor [15, s. 11]. Ancak elbette diğer ülkelerde de büyüme verileri mevcuttur. Anakaradaki sorunlar ve çatışma noktaları ve tek tek Afrika devletlerinin gelişmişlik düzeyindeki uçurum giderek büyüyor. Bazı uzmanlara göre, Afrika'nın hâlâ büyük ölçüde “geri kalmış devletler topluluğu” olarak görülmesi, Çin tarafından “Batı'nın yapamadığını yapma arzusunun ve istekliliğini göstermek” için kullanılmaya çalışılmaktadır.

1950'li yıllardan başlayarak 1980'e kadar devam eden birinci dönem, ağırlıklı olarak siyasi motivasyon odaklı işbirliği dönemi olarak nitelendirilebilir. SSCB ile ilişkilerin bozulması, Çin ile Batı ülkeleri arasındaki geleneksel ideolojik çatışma ve Üçüncü Dünya ülkelerinin liderliğini alma çabaları - tüm bunlar Çin'i Afrika'da ekonomik ilişkiler de dahil olmak üzere aktif bir politika izlemeye teşvik etmiştir. Bu aşamadaki ana işbirliği mekanizması, Çin'in geliştirmekte olan ülkelere yaptığı dış yardımlardır [5, s. 5].

İkinci dönemde, yani 1980'den 1990'ların sonuna kadar, Çin'in devlete ait büyük ticaret şirketleri Afrika pazarına girmeye başlamış ve ardından doğal kaynakların çıkarılması ve altyapı inşaatı alanında çalışan şirketler Afrika pazarına girmeye başlamışlar. Bu tür şirketlerin Afrika'ya gelmeye başlaması, Çin ekonomisinin genel gelişimi (ek kaynaklarla ekonomik büyümenin sağlanmasına ihtiyaç vardı) ve Çinli şirketlerin “ülke dışına açılmasının” uluslararası genişlemesini desteklemek için başlatılan devlet programıyla kolaylaştırılmıştır. Bu dönemin sonuna doğru büyük Çinli özel şirketlerin yaptığı yatırımlarda gözle görülür bir artış yaşanmıştır [7, s. 556].

2000'li yılların başlarından itibaren günümüze kadar devam eden üçüncü aşamanın kendine has özellikleri, Çinli özel küçük ve orta ölçekli şirketlerin Afrika pazarındaki varlığının genişlemesi ve bunların kıtanın farklı ülkelerine yaptığı yatırım hacminde keskin bir artışın yaşanmasıdır [3, s. 579]. Buna ek olarak, bu tür şirketlerin pratikte Çin makamlarından bağımsız olarak, Çin ticaretinin ve eyaletler arası Çin-Afrika anlaşmalarının genişletilmesini destekleyen hükümet programları çerçevesi dışında faaliyet göstermesi de dikkat çeken bir diğer husustur.

Araştırmalara dayanarak günümüzde Afrika ülkelerinde faaliyet gösteren 10 bini aşkın özel Çinli şirketin mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Üstelik bunların neredeyse %25'i ana sermayesini faaliyete başladıktan sonraki bir yıl içinde elde etmiş ve diğer %30'u ise kâr artış oranının yılda %20'den fazla olduğunu belirtmiştir [5, s. 6]. Çinli şirketlerin üçüncü ülkelerde üretim işletmeleri kurarak ABD ve AB'den gelebilecek olası ticaret engellerini aşma arzusu bu süreçte önemli bir etken olmuştur. Ayrıca Çin dış yardım programı çerçevesinde yürütülen projelerde yer alan Çinli şirketler, biriken deneyim sayesinde hükümet projeleri dışında Afrika pazarına girerken ciddi bir avantaj elde etmişlerdir.

Aralık 2015'te Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde (Afrika kıtasında ilk kez) 6. Çin-Afrika Ticaret Formu'nda “Johannesburg Deklarasyonu” ve “2016-2018 Eylem Planı” imzalanmıştır. Afrika kıtasının kapsamlı kalkınmasını teşvik etmek için “10 İşbirliği Planı” üzerinde taraflar işbirliği için uzlaşmışlar. Forumda sunulan projeler, mevcut potansiyelin hayata geçirilmesi ve her iki tarafın çevresel açıdan sürdürülebilir kalkınmasının desteklenmesi konusunda

eşit ortakların karşılıklı yarar sağlayan işbirliğini hedefliyordu. “On İşbirliği Planı” aşağıdaki kalkınma alanlarını kapsamaktadır [19, s. 4]:

1. Sanayileşme, sanayi ve üretim potansiyeli alanında işbirliğinin teşvik edilmesi,
2. Afrika`da tarımın modernizasyonu,
3. Afrika altyapısının geliştirilmesi,
4. Afrika ile Çin arasındaki mali işbirliğinin geliştirilmesi,
5. “Yeşil kalkınmanın” yolu,
6. Ticaret ve yatırımın geliştirilmesi,
7. Yoksulluğun azaltılması,
8. Sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi,
9. Kültürel ulusal işbirliğinin güçlendirilmesi,
10. Barış ve güvenliğin garantilerini teşvik etmek.

Xi Jinping`e göre, bu programların içeriği Afrika`nın kalkınmasına engel olan üç ana engelin üstesinden gelmeyi amaçlıyor: düşük endüstriyel gelişme, insan kaynağı yetersizliği ve yetersiz mali kaynak. Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı aynı zamanda Afrika ülkelerinin kendi iç sorunlarını bağımsız olarak çözme hakkına özellikle vurgu yapmış ve Afrika`nın uluslararası arenadaki rolünün güçlendirilmesi arzusunun dile getirmiştir [20].

Çin-Afrika ilişkilerinde bu projelerin uygulanmasında önemli başarılar elde edilmiştir. Çin, 2016 yılında Afrika`daki yatırımlarını %106 oranında artırarak 36,1 milyar dolara çıkarmış ve 2017 yılı sonunda bu rakam 48 milyar doları aşmıştır. 2009 yılından itibaren profesyonel değişim programlarının uygulanması sürecinde Çin`den gelen işgücü sayısı Afrika`da 2016 yılında 220 bine ulaşmıştır. Finans, turizm ve havacılık alanları da dahil olmak üzere endüstriyel işbirlikleri gelişmeye devam etmiştir. Ayrıca, Çin, 2009`dan bu yana Güney Afrika da dahil olmak üzere birçok Afrika ülkesinin en büyük ticaret partneri olmaya devam etmektedir [6].

Çin-Afrika İlişkilerinde “Yumuşak Güç” Kullanımı

“Yumuşak güç” terimi teorik gerekçesini ve içeriğini nispeten yakın zamanda almış, 20. yüzyılın sonunda literatüre hızlı bir giriş yapmış ve kısa sürede önemli bir kavram gibi siyasi ve bilimsel söylemde sıkı bir şekilde yerleşmiş, dış ve iç politikanın yürütülmesinde gerekli bir araç haline gelmiş ve hatta bazı ülkelerde “yumuşak güç” devlet politikasının temel bir bileşeni olarak resmi formülasyona kavuşmuştur.

İlk kez “Yumuşak güç” kavramı 20. yüzyılın 80’li yıllarında geliştirilmeye başlandı. Amerikalı siyaset bilimci ve uluslararası ilişkiler alanında önde gelen uzmanlardan biri olan Joseph Nye, haklı olarak bu terimin geliştiricisi olarak kabul ediliyor. “Yumuşak Güç: Dünya Politikasında Başarının Aracı” adlı analitik çalışmasında ABD`nin dünya sahnesindeki yeteneklerini değerlendiriyor, farklı ülkelerin dış politikalarına ilişkin tarihsel gerçekleri analiz ediyor ve uluslararası ilişkilerin mevcut ortamını aşağıdaki yöntemlerle inceliyor [2].

Bu eserde “yumuşak güç”ü ilk kez tanımlıyor. Yazar, “yumuşak gücün” etkileme veya nüfuzla aynı olmadığını, esasen ikna etmekten, ikna etme girişimlerinden veya argümanlar yoluyla insanları eyleme geçirme yeteneğinden daha fazlası olduğunu belirtiyor. Joseph Nye, “yumuşak gücü” “istediğinizi baskı veya ödemeler yerine cazibe yoluyla elde etme yeteneği” olarak tanımlıyor [13, s.12]. J. Nye “yumuşak güç”ün üç ana kaynağı içerdiğini belirtmektedir: kültür, siyasi değerler ve dış politika. Kavramın yazarına göre “yumuşak güç” içeren yukarıda sayılan kaynakların, etki hedefini kendi tarafına çekme yönünde davranışa dönüştürülmesi belirlemektedir [14, s. 177-178].

Çin`in Afrika ülkelerine yönelik “yumuşak güç” politikasını seçmesi, “süper güç” ülkeler grubuna girme arzusundan kaynaklanmaktadır ve bu, dünyanın diğer bölgelerinde nüfuzunun önemli ölçüde artırılmasını gerektirmektedir. “Yumuşak güç” politikası, Çin`in Afrika ülkelerinde önemli siyasi ve ekonomik nüfuz yaratmasını mümkün kılarken, aynı zamanda kıtadaki altyapının oluşturulmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunan “şefkatli baba” imajını da yaratıyor. Çin, “şefkatli bir baba” konumundan, küresel bir güç, çok kutuplu bir dünyanın aktörü olmak için gerekli adımları sürekli olarak atıyor [16, s. 41].

Çin ve yabancı bilimsel literatürde, Çin'i "Yumuşak güc" politikası yoluyla küresel bir güce dönüştürme sürecinin ayrıntılarını anlamaya yönelik birden fazla yaklaşımın bulunduğu dikkate alınmalıdır. Birinci yaklaşıma göre, dünyadaki mevcut siyasi ilişkiler sistemi oldukça katı bir yapıya sahiptir ve önemli değişiklikler yapılması zordur. Sonuç olarak, mevcut dünya düzeni sürdürülebilir olup, dış şokların etkisini nötralize ederek siyasette istikrarın korunmasını sağlamaktadır. Çin'in Afrika'daki siyasi etkisinin hızla artması, dışsal bir şok ve tam olarak kabul edilemeyen siyasi ilişkilerin mevcut gelişim düzenini revize etme girişimi olarak görülmektedir. Kuşkusuz Çin, dünya siyasetinin mevcut düzeninin yarattığı sınırlamaları aşmaya çalışsa da, bu düzenin revizyonu veya reformu yönünde herhangi bir çağrıda bulunmamaktadır. "Yumuşak güc" politikası, dünyadaki siyasi nüfuzun arttırılmasına yönelik alternatif bir yaklaşım olup, engellerin aşılmasına ve diğer aktörlerin çıkarlarının minimum düzeyde etkilenmesine olanak sağlamaktadır [12, s. 13].

İkinci yaklaşıma göre, uluslararası sistem "uluslararası toplum" olarak değerlendirilmektedir. Buna göre Çin ve dünya siyasetinin diğer katılımcıları, modern uygulamada kabul edilen davranış standartlarına uymaktadır. Ancak bu yaklaşım çerçevesinde Batılı ülkelerde benimsenen siyasi karar alma ve dış politika çıkarlarını savunma normlarının Çin geleneklerine yabancı olduğu ve Çin liderliği tarafından tam olarak kullanılmayacağı unutulmamalıdır. Bu yaklaşım, Çin'in Afrika ülkelerindeki eylemlerini en iyi şekilde açıklamaktadır [23, s. 124].

Üçüncü yaklaşıma göre Çin, sosyo-ekonomik modelinin özelliklerine rağmen sosyal bir devlettir ve uluslararası etkiye tabidir. Buna göre, Çin'in uluslararası kuruluşlarla işbirliği, küresel siyasi düzene kademeli olarak dahil olmasına katkıda bulunacak ve "yumuşak güc" politikasından vazgeçerek siyasi nüfuzu arttırmaya yönelik geleneksel araçlara yönelmesine yol açabilecektir. Afrika ülkelerinde biriken deneyimler dikkate alınarak, "yumuşak güc" politikasının kademeli olarak değiştirilmesini, bireysel devletler ve gruplar bağlamında farklılaşmasını beklemeliyiz [12, s. 16].

Çinin Afrika'ya Yönelik Yumuşak Güç Uygulamaları Örnekleri

Bir Kuşak, Bir Yol Projesi. Güney Afrika, Madagaskar ve Kenya gibi ülkelerde Çin'in büyük bir etkiye sahip olması, Pekin'in Afrika politikasının kısa süreli olmadığını, uzun dönem için hesaplanmış derin stratejinin bir parçası olduğunu göstermektedir.

Çin'in Afrika stratesinin ne kadar güçlü temeller üzerinde inşa edilmeye çalışıldığını görmemez açısından bir diğer önemli örnek, kapsama ve etki alanı açısından geniş bir coğrafyayı, çok sayıda devleti kapsayan "Bir Kuşak, Bir Yol Projesi"dir. Bu proje, Afrika'yı da kapsamı açısından Çin'in en önemli projelerinden biridir. Böylece Çin himayesinde yeni bir uluslararası sistemin yaratılmasından söz edebiliriz (Harita 1).

"Bir Kuşak, Bir Yol" girişimi çerçevesinde 2000-2020'li yılları kapsayan yirmi yılı aşkın sürede Çin şirketleri tarafından Afrika'da 13000 kilometreden fazla otoyol ve demiryolu yapılmış, bunların yanı sıra 80'den fazla büyük kapasiteli elektrik santirali, 130'dan fazla hastane ve 170'den fazla okul inşa edilmiştir.

Bir Kuşak, Bir Yol Projesi taraftaş ülkelere kendi alt yapılarını geliştirmek ve böylece kendi ekonomilerini daha da güçlendirmek olanağı sağlıyor. Afrika'nın sömürü yıllarından itibaren büyük sorunlarla karşılaşması "Bir Kuşak, Bir Yol Projesi'nin önemini arttırmaktadır. Zimbabve, Kenya, Burundi ve Mozambik gibi ülkeler söz konusu projeye en fazla ilgi duyan ülkeler [1].

Harita 1. Bir Kuşak, Bir Yol Güzergahları [1].

Angola, Zambiya, Mozambik, Nijerya, Kongo Cumhuriyeti, Tanzania, Etiyopya ve Güney Afrika, demiryolları, lojistik ve sanayi merkezleri inşası açısından Çin'in ilgisini çekiyor. Zimbabve için Çin, Batı'nın devlete uyguladığı ekonomik yaptırımlar nedeniyle en önemli ticaret ortağı konumunda. Kenya limanları (Mombasa, Lama), gemilerin dışarıdan geçebileceği özel bir yere sahiptir. Hint Okyanusu Süveyş Kanalı'na doğru. Süveyş Kanalı, Hint Okyanusu'ndan Avrupa'ya gelen gemilerin en kısa güzergahı olduğundan, projenin Mısır'ın katılımı olmadan hayata geçirilmesi mümkün değil [10, s. 108]. Cibuti önemli bir rol oynuyor çünkü Afrika kıtasındaki ilk Çin Donanması üssü bu eyalette oluşturuldu. Çin açısından böyle bir üssün açılması bölgede güvenliğin sağlanması açısından önem taşıyor. Ayrıca, Sahra altı Afrika'daki birçok ülkeden petrolün taşındığı Bab el-Mendeb Boğazı'ndan güvenli bir geçiş yaratılması konusu da acil görünüyor. Çin tarafı bir deniz üssü oluşturarak Süveyş Kanalı'na giden deniz yolunu güvence altına alacak. Çin'in "İnci Dizisi" yaratma planları göz ardı edilmemelidir. Bu plan, Hint Okyanusu'nun yanı sıra Güney Asya'da da yirmi deniz üssünün oluşturulmasını içeriyor [17, s.165]. Bu, "21. yüzyılın Deniz İpek Yolu" için yüksek derecede güvenlik sağlayacaktır. Böylece "Bir Kuşak, Bir Yol" girişiminin her geçen yıl artan sayıda katılımcıya ulaştığı söylenebilir.

Çin'in Afrika Politikasında Eğitim "Yumuşak Güç" Unsuru Gibi

Çin'in çoğu Afrika ülkesiyle iki yılda bir yenilenen ikili kültürel işbirliği anlaşmaları var. Anlaşmalar uyarınca Çinli sanatçı ve sporcular Afrika'ya geliyor, kültür çalışanı heyetlerinin mübadelesi gerçekleşiyor. Afrika ülkeleri Çin'den kitap ve film bağıışı alıyor. Kıta ülkelerinde Çin fotoğraf, seramik sergileri ve Çinli sanatçıların tablolarının satıldığı sergiler düzenleniyor. Çin'de Afrika sanatını Çinlilere tanıtan etkinlikler düzenleniyor. Yüzlerce sanatsal grup değişimi gerçekleşmiş ve 10 binin üzerinde sanatçı gönderilmiştir.

Çinli sanatçılar yerel kültür ve sanatı incelemek için Afrika ülkelerini ziyaret ediyor. Aynı zamanda Afrika ülkeleri - Fas, Moritanya, Yeşil Burun Adaları sanatçıları Çin'i ziyaret etmiş, kültürel etkinlikler düzenlemişler. Temmuz 2013'te Doğu Afrika'da, Moritanya'da bulunan Çin Kültür Merkezi'nde ilk kez Çin resimlerinden oluşan bir sergi düzenlenmiştir [9].

19 Temmuz 2013 tarihinde Pekin'de Çin ve Afrika kültür çevrelerinin temsilcilerinden oluşan bir yuvarlak masa toplantısı düzenlenmiş; bu toplantı Çin ve 26 Afrika ülkesinden 120 delegasyonun katılımıyla gerçekleşmiş ve Çin ile Afrika arasındaki kültürel işbirliğinin geliştirilmesi olanakları tartışılmıştır. Ağustos 2013'te Çin Halk Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, 50 Afrika ülkesinden kültür bakanlarının katıldığı "Odaktaki Afrika Kültürü: Afrika ile Çin arasındaki Kültürel İlişkilerin Modellenmesi" konulu bir sempozyum düzenlemiştir [18].

Yumuşuk gücün önemli bir unsuru olarak eğitim alanında Çin'in Afrika ülkeleriyle ilişkileri de dikkatlerden kenarda bırakılamaz. Çin hükümeti, Afrika'daki eğitim sisteminin gelişimine katkısını giderek artırmakta ve Afrikalı gençlere Çin üniversitelerinde nitelikli eğitim vermektedir. Yalnızca 2010-2011 akademik yılında Çin hükümeti 5.710 Afrikalı öğrenciyeye burs sağlamıştır [22, s.79]. Afrika'ya yönelik personel eğitimi alanında iş birliğini hayata geçirmek amacıyla Çin, birçok açıdan Çin'in kıtadaki "yumuşak güc"ünü artırmanın en önemli aracı olan Afrika İnsan Kaynaklarını Geliştirme Fonu'nu (FRCHRA) kurmuştur.

Çin, FRCHRA araçları aracılığıyla 300 bin Afrikalının başta tıp ve teknoloji, tarih ve siyaset bilimi olmak üzere çok çeşitli uzmanlık alanlarında uzmanlık eğitimi almasına yardımcı oldu. Çin hükümetine göre, Çin'de eğitim gören Afrikalı öğrenciler, birçok Afrika devletinin başkanı ve başbakanı, bakanları oldular. Şu anda Çin'de çalışan genç Afrikalı diplomatların çoğu bir noktada Çin'de eğitim görmüştür [4]. Yeni nesil Afrika elitlerinin, tam da Çin'in başarılı eğitim politikası sayesinde, Çin kültürünü ve geleneklerini iyi bildiklerini ve bu nedenle Çin'e ait olma duygusu hissettiklerini belirtmek önemlidir. Bu durum Çin'in bölgedeki "yumuşak güc" potansiyelinin gelişmesine olumlu katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda Konfüçyüs Enstitüsü merkezlerinin eğitim girişimleri ve programları giderek önem kazanmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Şansölyeliği'ne göre, Afrika ülkelerinde yurtdışında Çince öğretmek için 18 Konfüçyüs Enstitüsü merkezi açılmıştır. Yalnızca 2008 yılında Güney Afrika'da Konfüçyüs Enstitüsü merkezlerinde akredite edilen eğitim programlarının geliştirilmesi için Çin tarafından yaklaşık 200 milyon Yuan mali kaynak ayrılmıştır. Çince, Güney Afrika'daki 50 yerel okulda öğretilmektedir [21].

Çin'in Afrika ülkelerine yaptığı yardımların sadece eğitim alanında değil, aynı zamanda altyapı potansiyelinin geliştirilmesi, teknoloji, enerji, yatırım, ticaret, kültürel ve insani işbirliği, tarım vb. alanlarda da gerçekleştiğini göz ardı edemeyiz. Tanzanya Devlet Başkanı Jakaya Kikwete'ye göre, gelişmekte olan ülkeler Çin'i bölgedeki bir takım ciddi sorunların çözümünde ortak olarak görmekteler [8, s.4].

Sonuç

Araştırma sırasında birkaç önemli sonuca ulaşılmıştır. Öncelikle, Çin Afrika'ya uzun yıllardır devam eden ilgisini giderek artan mali ve teknolojik olanaklarının da yardımı ile daha da pekiştirmeye ve desteklemeye yönelmiştir. Bunu yaparken, Batılı devletlerin Afrika'da yerleşmiş negatif imajını dikkate alarak, daha ziyade ekonomik ve kültürel alanlara yönelmiş, mevcut rejimleri desteklemeye öncelik vermiş, sosyal sorumluluk projelerini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Çin Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerinde tarım, doğrudan yatırımlar, finansal krediler ve ihtiyacı olan hammadde tedarikine öncelik vermektedir. Altyapı yatırımları da dahil olmakla her alanda yatırımlar gerçekleştiren Çinli şirketler, yüzbinlerle ÇHC vatandaşlarının da Afrika'da çalışmasına olanak sağlamaktalar.

Çin, yumuşak güc stratejisi çerçevesinde kendisi için önemli bir yere sahip olan Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerinde yumuşak gücün üç temel kaynağını etkili bir şekilde kullanmaya çalışmıştır. Öyle ki kültürü bir kaynak olarak kullanma konusunda Çin, Afrika ülkelerinde kendi eğitim sisteminin kurulması için bu ülkelerde enstitüler kurmuş, bu ülkelere birçok alanda öğretmenler göndermiş, bu ülke öğrencilerine burslar vermiş ve bu ülkelerde kültürünün yayılması için medya ile kültürel organizasyonları etkili bir şekilde kullanmıştır.

21. yüzyıl hakkında konuşan Jim Rogers, "Eğer 19. yüzyıl Büyük Britanya'ya, 20. yüzyıl ABD'ye aitse, o zaman XXI. yüzyıl şüphesiz Çin'e aittir" demiştir. Bu nedenle onun tavsiyesi şöyle: dünyanın her yerindeki çocukları bugün Çince öğrenmeye davet ediyor. Bu bağlamda Çin'in "yumuşak güc" kullanımına yönelik mekanizmalar oluşturma deneyimi ilginç görünüyor. Bu süreç çok karmaşık olmasına ve bir dizi iç ve dış faktörlerden etkilenmesine rağmen, Çin'in "yumuşak gücünün" Pekin'in bölge ülkelerinde profilini yükseltmek ve konumunu güçlendirmek için sağlam bir temel oluşturduğu açıktır.

Yumuşak gücün "Çin modeli"nin her şeyden önce kültürün yayılması, eğitim, medyanın bölgeye nüfuz etmesi ve diğer dünya siyasi girişimleriyle ilişkili olduğunu belirtmek gerekir.

Каянақса

1. Aliyeva S. Çinin Afrikada “Bir Kəmər, Bir Yol” layihəsi və artan güc / 26 Ağustos 2023, URL: <https://ordu.az/ru/news/278305/cinin-afrikada-bir-kemer,-bir-yol-layihesi-ve-artan-guc-analiz->
2. Джозеф Най-младший. Биография / Политнаука URL: <http://www.politnauka.org/person/nye.php>
3. Gu J. China`s Private Enterprises in Africa and the Implications for African Development // *The European Journal of Development Research*, - 2009. № 21(4), - pp. 570-587.
4. Foreign mass media about the summit of the Forum of Cooperation China-Africa (FSKA) in Beijing / Xinhua Agency, 2006, URL: http://news.xinhuanet.com/world/2006-11/03/content_5285807.htm
5. Игнатъев С., Луконин С. Инвестиционные связи Китая со странами Африки // *Мировая экономика и международные отношения*, - 2018. № 62(10), - pp. 5-12.
6. Инициатива по исследованиям в области исследований в Африке в Университете Джонса Хопкинса: Data: Chinese Workers in Africa. URL: <http://www.sais-cari.org/data-chinese-workers-in-africa>
7. Kaplinsky R., Morris M. Chinese FDI in Sub-Saharan Africa: Engaging with Large Dragons // *The European Journal of Development Research*, - 2009. № 21(4), - pp. 551-569.
8. Li Anshan. China`s Engagement in Africa – Singular Interest or Mutual Benefit? Expert roundtable on resource government in Africa in 21st century// Beijing University, - 2007. - pp. 1-5.
9. Li Xiaohua. China and Africa seek more cultural cooperation / 29 July 2013, URL: http://www.china.org.c/world/2013-07/29/content_29560477.htm
10. Ли На. Инициатива «Один пояс, один путь» как метод сопряжения Китая со странами Африканского континента // *Международные отношения*, - 2018. № (2), - с.104-109.
11. Мануков С. Китай в Африке: чёрный континент как полигон для испытаний «мягкой силы» / 21 декабрь 2017. URL: <https://eadaaily.com/ru/news/2017/12/21/kitay-v-afrike-chernyy-kontinent-kak-poligon-dlya-ispytaniy-myagkoy-sily>
12. «Мягкая сила» в отношениях Китая с внешним миром / Москва: ИДВ РАН, - 2015. - 223 с.
13. Най Д. Гибкая власть: как добиться успеха в мировой политике / Д.Най, - Москва: Тренды, - 2006.
14. Най Д. Будущее власти / Д.Най, - Москва: АСТ, - 2014. - 444 с.
15. Перспективы развития мировой экономики. Бюллетень основных прогнозов ПРМЭ. Международный валютный фонд (IMF). Washington, 2018.
16. Портяков В.Ю. Становление Китая как ответственной глобальной державы. Москва: РАН, 2013, 238 с.
17. Сафронова Е.И. Проект «Один пояс, Один путь» в контексте стран Африки и Латинской Америки. Китай в мировой и региональной политике // *История и современность*, - 2016. № 21(21), - с. 159-173.
18. Samuel V. vb. Modeling cultural ties between China and Africa / August 2013, URL: <http://www.vanguardngr.com/2013/08/modeling-cultural-ties-between-china-and-africa>
19. Синюхина П., Себельдина С., Чэнь З. Тенденции развития китайско-африканского сотрудничества по линии «Юг–Юг» в рамках форума сотрудничества Китай–Африка // *Мировое и национальное хозяйство*, - 2019. № 1(47). – с. 1-8.
20. Spotlight: Xi charts course for upgrading China-Africa ties at landmark summit // New China. 05 декабрь 2015. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2015-12/05/c_134886661.htm
21. State office of the People`s Republic of China on teaching Chinese abroad (in abbreviated form Han-ban) / 2014, URL: <http://www.hanban.edu.cn/>

22. Ягья В.С., Ковалевская Н.В., Ли М. Стратегия «мягкой силы» во внешней политике КНР в Африке // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки, - 2015. № 9, - с. 77-84.

23. Ю Лина С., Малевич Ю.И. Осуществление Политики «Мягкой Силы» Китая в Странах Африки / Ю.С. Лина, Ю.И. Малевич. - Минск: БГУ, - 2019, - с. 123-127.

ÇİNİN AFRİKA SİYASƏTİNİN “YUMŞAQ” TƏRƏFİ

A.S.Məmmədov

siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Mingəçevir Dövlət Universiteti

Xülasə: Məqalədə XXI əsrin yüksələn gücü Çinin öz səhrədlərini və hətta nüfuz coğrafiyasını aşaraq, müasir dövrün imperialist xarici siyasət riçaqlarından da istifadə etməklə, dünyanın demək olar ki, bütün ərazilərində var olmaq təşəbbüsünün ən əhəmiyyətli istiqamətlərindən biri kimi Afrika qitəsində mədəni fəaliyyətləri tədqiq edilmişdir. Bu məqsədlə, əvvəlcə Çinin Afrika siyasətinin formalaşması, iqtisadi tərəfi, Afrika dövlətlərinə göstəridiyi maliyyə dəstəyi və qrandlar araşdırılmış, daha sonra isə Çinin Afrika siyasətinin mədəni konteksti, son dövrlərdə onun Afrika siyasəti ilə çağırışdırılan “Yumşaq güc” termini çərçivəsində qiymətləndirilmişdir. “Yumşaq güc” siyasətinin mədəni əməkdaşlıq sahəsində konkret nümunələrindən biri olan “Bir Qurşaq, Bir Yol” Layihəsinin Afrika ölkələrində doğurduğu nəticələr, Çinin Afrikada təhsil siyasətinin funksionallığını təmin edəcək “Konfutsi İnstitutu” və bir neçə dövlət üzərində yumşaq güc siyasəti əyani nümunələr fonunda tədqiq edilməyə çalışılmışdır.

Tədqiqatda mövzuya dair nəşr edilmiş elmi əsərlər, məqalələr, rəsmi göstəriciləri, internet resurslarından istifadə edilməklə, tarixilik, sistemlilik, analogiya, induksiya, müqayisəli təhlil kimi bir sıra tədqiqat metodlarının köməyi ilə reallığı əks etdirən nəticələr ortaya qoyulmuşdur.

Tədqiqatın əsas elmi nəticələrindən biri odur ki, Çin Afrikaya uzun illərdir davam edən marağını getdikcə artan maliyyə və texnoloji imkanlarının da dəstəyi ilə daha da genişləndirdi və gücləndirdi.

Çin Afrika dövlətləri ilə iqtisadi münasibətlərində kənd təsərrüfatı, investisiya qoyuluşu, maliyyə kreditləri və ehtiyacı olan dövlətlərə xammal tədarükündə dəstək şəklində özünü göstərməkdədir. İnfrastruktur layihələri də daxil olmaqla, bütün sahələrdə sərmayə qoyuluşunu həyata keçirən çinli şirkətlər, yüzminlərcə vətəndaşlarının da bu qitə dövlətlərində məşğulluğunu təmin edirlər.

Açar sözlər: Çin-Afrika əlaqələri, “Bir kəmə, Bir yol”, yumşaq güc

THE “SOFT” DIMENSION OF CHINA’S AFRICA POLICY

A.S.Mammadov

Doctor of Philosophy in Political Matters, Associate Professor
Mingachevir State University

Abstract: The article examines the cultural initiatives of China, the rising power of the 21st century, in Africa, one of the most important pillars of its struggle to exist globally, utilizing contemporary imperialist foreign policy tools and transcending its borders. To this end, we first examine the development and economic dimensions of China’s African policy, along with the loans and grants it provides to African states. The cultural dimension of China’s African policy is then evaluated within the framework of the concept of “soft power”, which has become synonymous with China’s African policy in recent years. The impact of the “One Belt, One Road Project”, a culturally concrete reflection of “soft power” practices, on African countries was examined, along

with China`s implementation of soft power through the Confucius Institute and several other states, which will ensure the effectiveness of its education policy in Africa, using concrete data.

The research utilized published scientific works, periodicals, official data, and internet sources on the subject, and employed research methods such as historical, systematic, analogous, inductive, and comparative analysis to reach accurate findings.

Several important conclusions were reached during the research. Firstly, China has focused on further strengthening and supporting its long-standing interest in Africa, aided by its growing financial and technological capabilities.

In its economic relations with African countries, China prioritizes agriculture, direct investments, financial loans, and the supply of needed raw materials. Chinese companies, which invest in all areas, including infrastructure, are also enabling hundreds of thousands of Chinese citizens to work in Africa.

Keywords: *China-Africa relations, “One Belt, One Road”, Soft power*

Elmi redaktor: s.e.f.d., dos. E.Cəfərova

Çapa təqdim edən redaktor: t.f.d. A.Qədirova

Daxil olub: 15.10.2025

Çapa qəbul edilib: 22.10.2025